

Program för social hållbarhet

Dokumenttyp:	Program
Diarienummer:	231.2018
Beslutande:	Kommunfullmäktige
Antaget:	2018-10-29
Gäller fr.o.m.	2019-01-01
Gäller t.o.m.	2022-12-31
Dokumentet gäller för:	Samtliga nämnder
Dokumentansvar:	Kommunchef

Innehåll

Karlsborg ska vara en socialt hållbar kommun.....	3
Bakgrund.....	3
Varför en plan för social hållbarhet.....	5
Strategi för arbetet med att skapa social hållbarhet.....	5
Statistik.....	6
Lokala utmaningar.....	7
Arbetsmodell.....	8
Uppföljning.....	8
Källor.....	9

RTZ LFA

Karlsborg ska vara en socialt hållbar kommun

Karlsborgs kommun har en vision – Vision 2020. Det är ett styrdokument som anger hur Karlsborgs kommun ska utvecklas och ska vara vägvisare för hållbar utveckling av kommunen. Visionen genomsyras av ett folkhälsoperspektiv och slår bland annat fast att kommunen ska upplevas som trygg och trivsamt. Särskilt poängteras barn och ungas uppväxtvillkor, att det ska vara tryggt att åldras, att medborgarna ska känna delaktighet och inflytande samt att det ska finnas bra och säkra miljöer både inom- och utomhus. Visionen beskriver också att en förbättrad folkhälsa ska vara en del i arbetet för en hållbar utveckling, som ska bedrivas sektorsövergripande.

Karlsborgs kommun arbetar med mål- och resultatstyrning utgående från styrkort. Fullmäktiges styrkort är övergripande och bryts ned i nämndernas styrkort. Styrkortet har fyra perspektiv varav ett av dem är samhällsutvecklingsperspektivet, där målet är att Karlsborgs kommun ska vara en socialt hållbar kommun.

Program för social hållbarhet är ett strategiskt styrdokument som visar vägen i arbetet för en god och jämlik hälsoutveckling för Karlsborgsborna. Det ska vara ett verktyg i arbetet med att konkretisera fullmäktiges mål om social hållbarhet och ska användas i vägledning av beslut, uppdrag och insatser.

Bakgrund

Kostnaderna för ohälsa är stora för individer och samhället. För att må bra behöver vi alla ett socialt nätverk, sköta vår kropp, hitta en plats i samhället där vi trivs och kan utvecklas. Livsvillkor som arbete, boende, utbildning, miljö och ekonomi påverkar hur vi mår. Folkhälsoarbetet är ett strategiskt och långsiktigt arbete där kommunen har goda möjligheter att påverka folkhälsans utveckling. Fokus ligger på att skapa stödande livsmiljöer och ge möjligheter till goda livsvillkor för alla invånare. Den sociala hållbarheten ska skapa förutsättningar för och medverka till, att hälsoklyftorna i samhället utjämnas.

Hållbarhet

Hållbar utveckling är en vision och ett försök att ta ett helhetsgrepp på samhällets centrala utmaningar med ett långsiktigt perspektiv. Det handlar om att uppfylla människors behov utan att begränsa kommande generationers utveckling. Hållbar utveckling handlar också om mänsklig välfärd och utveckling, men även om en väl fungerande ekonomi och en hälsosam och livskraftig miljö. För att skapa goda förutsättningar för en god och jämlik folkhälsa bör åtgärder vidtas inom alla tre dimensionerna för hållbarhet. Alla politiska beslut skall utformas på ett sätt som beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv. Under senare år har den sociala dimensionen av hållbar utveckling kommit att betonas allt mer i samhället.

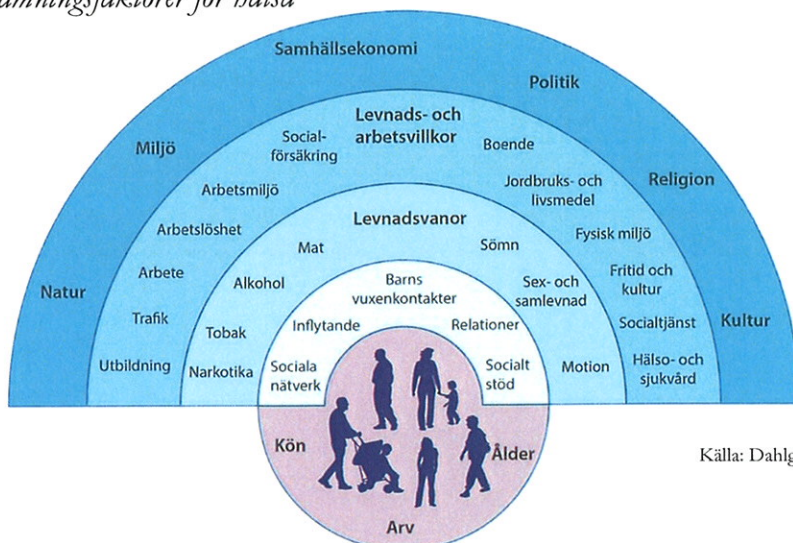
Social hållbarhet och folkhälsa

Arbetet med social hållbarhet tar sin utgångspunkt i de demokratiska värdena och de nationella folkhälsomålen - goda livsvillkor för alla. Social hållbarhet handlar om delaktighet, hälsa, utvecklingsmöjligheter och god livskvalitet för alla. Tidiga investeringar i våra barn och unga ger samhället långsiktiga vinster. När fler klarar skolan, väljer att utbilda sig vidare, arbetar och försörjer sig själva följer ett ökat välbefinnande och förbättrad hälsa. Folkhälsan beskrivs som en viktig del av den sociala hållbarheten och en god och jämlik hälsa är en förutsättning för social hållbarhet. I internationella jämförelser har Sverige och Västra Götaland en god folkhälsa, hög levnadsnivå och minskad dödlighet i ett flertal livsstilssjukdomar. Däremot är de sociala skillnaderna i hälsa tydliga, hälsan har inte förbättrats i utsatta grupper på samma positiva sätt som för befolkningen i sin helhet. Framgångsfaktor i arbetet för social hållbarhet är politisk viljetrytning och organisatoriska beslut.

SR TC L7A

Sociala bestämningsfaktorer för hälsa

Källa: Dahlgren & Whitehead, 1991

Sociala bestämningsfaktorer för hälsa är de sociala och ekonomiska faktorer som på olika sätt påverkar hur människors hälsa och välbefinnande utvecklas genom livet. Utbildning, sysselsättning, boende, kultur och fritid, socialtjänst och hälso- och sjukvård är viktiga sociala bestämningsfaktorer för invånarnas hälsa. Dessa faktorer påverkas av politiska, sociala och ekonomiska krafter och är därför möjliga att påverka. Det finns många olika aktörer i samhället som kan bidra till dessa hälsofaktorer och för att förbättra folkhälsan ska folkhälsoarbetet ha sin utgångspunkt i bestämningsfaktorerna.

Arbetsprocess

Arbetet med Program för social hållbarhet startade med diskussioner på folkhälsorådets utvecklingsdag i juni 2017. Samstämmighet rådde om att ett strategiskt underlag för arbetet med social hållbarhet bör tas fram, där alla förvaltningar skulle vara med. Med utgångspunkt från dessa diskussioner tog folkhälsostrategen och kommunchefen fram en projektplan för arbetet, som kommunstyrelsens arbetsutskott antog oktober 2017. Det praktiska arbetet med programmet har letts av kommunchef med stöd av en arbetsgrupp bestående av folkhälsostrateg, integrationssamordnare och barnrättssamordnare. Projektgruppen har bestått av ovan nämnda arbetsgrupp, samtliga förvaltningschefer, ekonomichef och personalchef. Kommunstyrelsens arbetsutskott har varit styrgrupp för arbetet.

Nulägesbild med statistik avseende folkhälsa och social hållbarhet i jämförelse med Västra Götaland och riket har granskats. Andra viktiga underlag i arbetet har varit forskning, erfarenheter från andra kommuner och diverse mål- och styrdokument på internationell-, nationell- och regionalnivå. Dialogmöten har genomförts med förvaltningarna, där lokala utmaningar för social hållbarhet i den egna förvaltningen respektive kommunen som helhet tagits fram. Dialog har också skett med Närhälsans vårdcentral samt Folk tandvården. De lokala utmaningarna lyftes in i ett nationellt perspektiv utifrån Agenda 2030¹ och delades in i livsmiljön och tre livscykelerspektiv. En prioritering av vilka utmaningar kommunen bör arbeta med och utveckla under de närmsta fyra åren har gjorts. Förvaltningarna har därefter arbetat fram vilka åtgärder som de ska arbeta med. Åtgärderna kan förändras utifrån aktuella behov. Nämnder och råd inom kommunen har informerats om arbetet.

Förvaltningscheferna besvarat en enkät i syfte att följa upp tidigare arbetsprocesser och genomförda folkhälsoinsatser samt samla in viktiga synpunkter för det fortsatta arbetet. Svaren visar att förvaltningscheferna instämmer i synsättet att social hållbarhet är ett ansvar för alla. Det är viktigt att arbetet bedrivs tvärsektorielt och långsiktigt samt att uppföljningen blir systematisk.

Projektet avslutas när kommunfullmäktige godkänner Program för social hållbarhet och antar modellen för det fortsatta arbetet för social hållbarhet samt en god och jämlik hälsa i befolkningen. Programmet är det första för Karlsborgs kommun, det ska följas upp och revideras vart fjärde år.

¹ Agenda 2030 är FN:s globala hållbarhetsmål, läs mer på nästa sida

Varför ett program för social hållbarhet?

Program för social hållbarhet är ett verktyg i arbetet för att uppnå Vision 2020 samt kommunfullmäktiges mål om en socialt hållbar kommun. Ambitionen är att folkhälsoarbete ska bli en naturlig del av verksamheten i hela Karlsborgs kommuns organisation, vilket innebär att förvaltningar och nämnder ska ta ett gemensamt ansvar att planera och genomföra folkhälsosatsningar. Programmet ska bidra till att en långsiktig och tvärssektoriell planering av arbetet sker. Det syftar också till att tydliggöra prioriteringen av strategiska åtgärder i arbetet för en socialt hållbar kommun samt att en systematisk tvärssektoriell uppföljning sker. Folkhälsa är ett område som påverkar alla och är allas ansvar.

Strategi för arbetet med att skapa social hållbarhet

Förutom att folkhälsoperspektivet återkommer i flera kommunala och regionala styrdokument har Sveriges riksdag skrivit under flera konventioner bland annat om mänskliga rättigheter. Riksdagen har också fattat beslut om nationella målsättningar inom området folkhälsa, jämställdhet, integration och inom ungdoms-, äldre- och handikappolitiken. Under 2015 tillsatte regeringen en kommission för jämlik hälsa som skulle lämna förslag på åtgärder som kan bidra till att hälsoklyftorna i samhället minskar. I juni 2017 lämnade kommissionen sitt slutbetänkande till regeringen. Juni 2018 godkände riksdagen regeringens förslag om en omformulering av det övergripande nationella folkhälsomålet och om en ny målstruktur för folkhälsoarbetet.

Det nya övergripande nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Syftet med förändringarna är att underlätta folkhälsoarbetet på samtliga samhällsnivåer.

Det övergripande folkhälsomålet är indelat i följande åtta målområden

1. Det tidiga livets villkor.
2. Kunskaper, kompetenser och utbildning.
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö.
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter.
5. Boende och närmiljö.
6. Levnadsvanor.
7. Kontroll, inflytande och delaktighet.
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård.

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030 antogs av FN:s generalförsamling i september 2015. Agendan innehåller 17 mål och 169 delmål och handlar om att avskaffa fattigdom, uppnå jämställdhet, bekämpa klimatförändringen, säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande. Dessutom säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning och en varaktig inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt. Sveriges regering har skrivit under agendan och ansvarar för det svenska genomförandet. Sverige har en ambition att vara ledande i genomförandet av agendan. Den kommunala nivån är länken mellan medborgare och beslutsfattare och är mest lämpade att förena de globala målen med verkligheten på lokal nivå. Kommunen har en viktig roll i genomförandet av Agenda 2030 – agera globalt, handla lokalt.

JL TL LA

Prioriterade utmaningar och åtgärder i Karlsborgs kommuns Program för social hållbarhet tar sin utgångspunkt i Agenda 2030 och övriga mål- och styrdokument på internationell-, nationell- och regionalnivå. Utmaningarna och åtgärderna har anpassats till lokal nivå.

I programmet omsätts nedan åtta av de sjutton globala målen till lokal nivå.

Statistik

Generellt sett mår kommuninvånarna bra, i många fall mycket bra. Karlsborgaren lever längre än invånarna totalt sett i riket och medellivslängden fortsätter att öka. Vi har en hög andel ungdomar som är behöriga till gymnasiet. Ur ett nationellt perspektiv har vi färre kommuninvånare som erhåller ekonomiskt bistånd. Men hälsan är ojämnt fördelad och denna ojämlighet är påverkbar. Ojämligheten har ökat och ökar snabbare i Sverige än i de flesta jämförbara länder.

Psykisk ohälsa är idag ett av de stora folkhälsoproblemen. Statistiken visar att den psykiska ohälsan är störst bland grupper utanför arbetsmarknaden, exempelvis bland studerande, arbetslösa och förtidspensionärer. Personer födda utomlands skattar generellt sämre hälsa än personer födda i Sverige. Fördelat efter ålder och kön är det ofta kvinnor som uppger sämst psykisk hälsa.

Forskning från WHO visar att det går att minska skillnader i hälsa genom att påverka bakgrundsfaktorerna, det vill säga livsvillkor, som påverkar vår hälsa hela livet. Det är dessa samhälleliga villkor som en kommun har störst möjlighet att påverka.

Uppföljningsområde och nyckeltal för social hållbarhet

Uppföljningsområde	Nyckeltal
Hälsa	Återstående medellivslängd vid födseln Invånare 16-84 år med bra skattat hälsotillstånd, andel (%)
Trygghet	Anmälda våldsbrott, antal/100 000 inv. Invånare 16-84 år med låg tillit till andra, %
Delaktighet och inflytande	Hushåll med ekonomiskt bistånd som erhållit bistånd i 10-12 mån under året, andel (%) Invånare 0-19 år i ekonomiskt utsatta familjer, andel (%) Långtidsarbetslöshet 25-64 år, andel (5) av bef.
Jämställdhet	Valdeltagande i senaste kommunval, (%)
Grundläggande utbildning	Lönegap median kvinnor-män, kr Elever i åk. 0 som är behöriga till yrkesprogram, hemkommun, andel (%) Gymnasieelever som fullföljer sin utbildning inom 4 år, totalt, andel (%)

Källa: Rådet för kommunala analyser (rka)

Uppföljningsområde och nyckeltal för social hållbarhet, Karlsborgs kommun, Västra Götaland och riket

Nyckeltal år 2017 om inget annat anges	Karlsborg	Västra Götaland	Riket
Medellivslängd, år	♀ 84,8 ♂ 81,0	♀ 84 ♂ 80,4	♀ 84,0 ♂ 80,4
Självskattad bra hälsa (16-84 år), % 2016	70	72	73
Anmälda våldsbrott antal/100 000 inv.	388	766	1081
Låg tillit till andra (16-84 år), % 2016	24	26	28
Hushåll ekonomiskt bistånd 10-12 mån 2016, %	10,1	23,9	34,7
Invånare 0-19 år i ekonomiskt utsatta familjer 2016, %	6,4	8,1	9,0
Långtidsarbetslöshet 25-64 år, %	3,9	3,3	3,9
Valdeltagande senaste kommunvalet, %	86,8	83,9	82,8
Lönegap median kvinnor-män, kronor (anställda av kommunen)	-252	-380	-400
Behörighet till gymnasiet yrkesprogram, %	96,1	84,3	82,5
Fullföljer gymnasium inom 4 år, %	77,3	80,1	78,5

Källa: Rådet för kommunala analyser (rka)

TC L17

Lokala utmaningar

Resultatet av dialogerna med förvaltningarna om lokala utmaningar för social hållbarhet kan sammanfattas med; samverkan, långsiktighet, utveckling, inkludering, tillit, jämlikhet och jämställdhet (sammanställning av lokala utmaningar se bilaga).

De gemensamt framtagna lokala utmaningarna är

- Goda boendemiljöer åt alla.
- Alla barn och unga ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper och kompetenser så långt som möjligt.
- Verka för en trygg hemmiljö och fritid för alla.
- Säkerställa invånarnas delaktighet och möjlighet till inflytande.

Nedan presenteras vilka utmaningar och åtgärder förvaltningarna prioriterat att arbeta med.

Goda boendemiljöer

Förvaltning	Åtgärd
Samhällsbyggnadsförvaltningen	• Verka för långsiktig planering för bostäder åt alla.
Socialförvaltningen	• Utveckla boendemiljön på socialförvaltningens boende både avseende den fysiska och den sociala miljön.

Alla barn och unga ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper och kompetenser så långt som möjligt

Förvaltning	Åtgärd
Barn- och utbildningsförvaltningen	<ul style="list-style-type: none"> • Stärka den psykosociala skolmiljön. • Skapa ett systematiskt främjande arbete för psykisk hälsa. • Öka andelen ungdomar i arbete eller studier.
Kultur- och fritidsförvaltningen	• Främja läsande bland barn och unga.

Verka för en trygg hemmiljö och fritid

Förvaltning	Åtgärd
Kultur- och fritidsförvaltningen	<ul style="list-style-type: none"> • Tillgängliggöra och anpassa kultur- och fritidsutbudet för kommuninvånarna. • Verka för att föreningar kan erbjuda ett varierat utbud av kultur- och fritidsaktiviteter. • Säkerställa att de mötesplatser som förvaltningen erbjuder barn och unga är trygga.
Samhällsbyggnadsförvaltningen	• Verka för långsiktig planering för bostäder åt alla.
Socialförvaltningen	<ul style="list-style-type: none"> • Minska våld i nära relationer. • Utökad samverkan med kultur- och fritidsförvaltningen för att anpassa kultur- och fritidsutbudet i kommunen för socialförvaltningens brukare.

Säkerställa invånarnas delaktighet och möjlighet till inflytande

Förvaltning	Åtgärd
Barn- och utbildningsförvaltningen	• Stärka elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i skolan.
Kommunledningsförvaltningen	• Arbeta tillitsstärkande i relationen mellan invånare och kommun.
Kultur- och fritidsförvaltningen	• Stärka invånarnas delaktighet och inflytande vid utformningen av det kultur- och fritidsutbud som förvaltningen erbjuder.
Samhällsbyggnadsförvaltningen	• Stärka invånarnas delaktighet och inflytande vid utformningen av de fysiska miljöerna i kommunen.
Socialförvaltningen	<ul style="list-style-type: none"> • Säkerställa att alla brukare har en aktuell plan för sina insatser. • Öka informationen om hur synpunkter och klagomål kan lämnas. • Säkerställa att alla brukare tillfrågas om sina upplevelser av sina insatser som ges av socialförvaltningen. • Säkerställa att resultatet av genomförda brukarundersökningar ligger till grund för utveckling av verksamheten.

Utöver arbete med framkomna utmaningar är det viktigt att under 2019 göra social hållbarhetsarbetet till en naturlig del av verksamhetsutvecklingen i kommunens samtliga förvaltningar genom förankringsarbete.

JK TL LA

Perspektiv

Utmaningarna och åtgärderna som förvaltningarna prioriterat utgår från fyra perspektiv enligt nedan. Perspektiven är valda för att säkerställa att arbetet sker utifrån den livsmiljö som människor lever och verkar i samt de tre livscykelperspektiven från barn till äldre. Oavsett hur nationella och regionala styrdokument är utformade garanterar dessa perspektiv att arbetet för social hållbarhet inkluderar alla invånare.

Livsmiljö

I Karlsborg skapar vi förutsättningar för en god livsmiljö – sociala och fysiska frågor hänger ihop.

Uppväxtvillkor

I Karlsborg skapar vi förutsättningar för trygga och goda uppväxtvillkor – en bra start i livet ger förutsättningar för god hälsa och välbefinnande hela livet.

Vuxenliv

I Karlsborg skapar vi förutsättningar för ett gott vuxenliv – förmåga och vilja att produktivt bidra till samhällsutveckling och välbefinnande.

Åldrande

I Karlsborg skapar vi förutsättningar för åldrande med livskvalitet- ett hälsosamt åldrande innebär en livslång process som påbörjas redan när vi föds.

Arbetsmodell

Arbetet ska vara förankrat i kommunens vision och beslutas av kommunfullmäktige. Kommunchefen med stöd av förvaltningschefer och folkhälsostrateg ska leda arbetet. Varje nämnd och förvaltning ansvarar för att ta fram mål och styrta utifrån valda åtgärder samt planerar aktiviteter som förvaltningen ska genomföra. Arbetet ska integreras i nämndernas ordinarie verksamhet och följs upp årligen genom uppföljning- och rapporteringssystemet Stratsys. En tvärspektoriell uppföljning sker årligen för eventuell justering av uppsatta mål och styrta. En revidering av Program för social hållbarhet görs inför varje ny mandatperiod.

Ett socialt hållbart samhälle kräver att alla sektorer i samhället är involverade och bidrar, den offentliga sektorn, näringslivet och civilsamhället. Arbetet för social hållbarhet berör alla nämnder och förvaltningar. För att insatserna ska bli effektiva och framgångsrika krävs att arbetet bedrivs långsiktigt, tvärspektoriellt målinriktat och strategiskt. Genom att arbetet bedrivs med en helhetssyn på kommuninvånarnas livsmiljöer och livsvillkor kan insatserna lättare samordnas över förvaltningsgränserna och tillsammans med andra aktörer.

Uppföljning

Uppföljning av programmet och utvecklingen av den sociala hållbarheten ska ske kontinuerligt under året via kommunens uppföljnings- och rapporteringssystem Stratsys samt i kommunens årsredovisning. Inför revidering av Program för social hållbarhet ska en tvärspektoriell uppföljning ske utifrån föregående fyraårsperiod. Uppföljningen på kommunnivå kan med fördel ske utifrån de nyckeltalssamlingar och indikatorer som finns tillgängliga, framtagna av rådet för kommunala analyser (rka) och Sveriges kommuner och landsting (SKL).

Slutord

Ett främjande och förebyggande arbete upphör aldrig – det förändras utifrån nya förutsättningar.

SR TC LA

Källor

- Abrahamsson, H (2015). *Vår tids stora samhällsordning*.
- Albin, M., Jakobsson, K.; Djurfeldt, A. (2012). *Miljöns betydelse för sociala skillnader i hälsa*.
- Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Sveriges kommuner och Landsting (2014). *Öppna jämförelser - Folkhälsa*.
- Folkhälsomyndigheten (2017). *Suicidprevention 2017 - En lägesrapport om det nationella arbetet att förebygga självmord*.
- Folkhälsomyndigheten (2018). *Folkhälsans utveckling - Årsrapport 2018*.
- Folkhälsokommittén Västra Götaland (2017.) *Folkhälsokommitténs handlingsplan för befolkningsinriktad suicidprevention 2018*.
- Föreanta Nationerna (2015). *Agenda 2030 för hållbar utveckling*.
- Göteborgs stad (2014). *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg*.
- Karlsborgs kommun (2010) *Vision 2020*.
- Karlsborgs kommun (2018). *Folkhälsa: Valfärdnyckeltal*.
- Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2012). *Stadens rumsliga påverkan på hälsa*.
- Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa*.
- Länsstyrelsen Västra Götalands Län 2018:39 (2018). *Regional strategi för alkohol, narkotika, dopning och tobak ANDTS 2018- 2021 - Västra Götalands län*.
- Malmö Stad (2014) *Det fortsatta arbetet för ett socialt hållbart Malmö - Inriktning för Malmö stad från 2014*.
- Myndigheten för delaktighet (2016). *En funktionsbinderpolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle*.
- Nationella Healthy Cities Nätverket (2013). *Hälsofrämjande stadsplanering*.
- Nilsson, Viveka (2016). *Hållbar kommun - om kommuners arbete med social hållbarhet*.
- Ramböll (2015). *Rapport; Processutvärdering - Social hållbarhet och minskade skillnader i hälsa*.
- Regeringen (2000). *Nationella mål för funktionsbinderpolitiken*.
- Regeringen (2009). *Nationella mål för integrationspolitiken*.
- Regeringen (2009). *Nationella mål för kulturpolitiken*.
- Regeringen (2014). *Mål för jämställdhet*.
- Regeringen (2014). *Nationella mål för boende och byggande*.
- Regeringen (2015). *Regeringens skrivelse 2015/16:86. En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020*.
- Regeringen (2016). *Barnkonventionen blir svensk lag - Betänkande av Barnrättsutredningen*.
- Regeringen (2016). *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*.
- Regeringen (2016). *Nationella mål inom jämställdhetspolitiken*.
- Regeringen (2017.) *Sverige, Agenda 2030 - rapport till FN:s politiska högnivåforum 2017 om hållbar utveckling*.
- Regeringen (2016). *Skrivelse 2016/17:29 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter*.
- Regeringen (2016). *Skrivelse 2016/17:126 Tillsammans mot brott - Ett nationellt förebyggande program*.
- Regeringen (2017). *Proposition 2017/18:249. God och jämlik hälsa - en utvecklad folkhälsopolitik*.
- Regeringskansliet (2009). *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd - En vinst för alla*.
- Regeringskansliet (2018). *Sveriges nationella reformprogram 2018*.
- Skaraborgs kommunalförbund (2013). *Kulturplan Skaraborg*.
- Socialutskottets betänkande (2017/2018). *SOU26. En god och jämlik hälsa - en utvecklad folkhälsopolitik*.
- Statens folkhälsoinstitut (2008). *Sammanfattning av slutrapporten; Utjämnade hälsoskillnader inom en generation - Jämlikhet i hälsa genom påverkan av de sociala bestämningsfaktorerna (WHO)*.
- Statens folkhälsoinstitut (2013). *Främja goda levnadsvanor genom åtgärder i livsmiljön*.
- Statens offentliga utredningar (2016). *Fi 2016:01. I riktning mot en hållbar välfärd*.
- Statens offentliga utredningar (2016). *SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden!*
- Statens offentliga utredningar (2016). *SOU 2016:55 Det handlar om jämlik hälsa - Utgångspunkter för Kommissionens vidare arbete*.
- Statens offentliga utredningar (2017). *SOU 2017:4 För en god och jämlik hälsa - En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket*.
- Statens offentliga utredningar (2017). *SOU 2017:47. Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa*.
- Statistiska centralbyrån (2017) Reviderad 2017-05-03. *Statistisk uppföljning av Agenda 2030*.
- Statistiska centralbyrån (2017). *Slutrapport; Om statistiskbaserad uppföljning av Agenda 2030*.
- Sveriges kommuner och landsting (2010). *Hållbar stadsutveckling positionspapper*.

TR LA

- Sveriges kommuner och landsting (2011). *Göra jämlikt är att göra skillnad – vägledning för jämlik styrning och Ledning.*
- Sveriges kommuner och landsting (2013). *Gör jämlikt – gör skillnad! Samling för social hållbarhet minskar skillnader i hälsa.*
- Sveriges Kommuner och Landsting (2016). *Minska folkhälsoklyftan- åtgärder för minskade skillnader i hälsa.*
- Sveriges Kommuner och Landsting (2017). *Barns och ungas hälsa i Sverige -en beskrivning av nuläget.*
- Sveriges Kommuner och Landsting (2017). *Helhetsperspektiv på barns och ungas hälsa.*
- Sveriges kommuner och landsting (2018). *Strategi för hälsa.*
- Sveriges kommuner och landsting (2018). *Lokala och regionala initiativ inom Agenda 2030 – exempelsamling.*
- Sveriges kommuner och landsting och regeringen (2018). *Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020.*
- Trollhättans stad (2016.) *För ett jämlikt Trollhättan-Strategi för social hållbarhet 2016-202.*
- Trollhättans stad (2017.) *För ett jämlikt Trollhättan- utmaningar och möjliga vägar framåt.*
- Västra Götalandsregionen (2012). *En mötesplats i världen – kulturstrategi för Västra Götaland.*
- Västra Götalandsregionen (2013). *Samling för social hållbarhet – Åtgärder för jämlik hälsa i Västra Götaland.*
- Västra Götalandsregionen (2017). *Handlingsplan fullföljda studier, 2017-2020.*
- Västra Götalandsregionen (2013). *Västra Götaland 2020 – Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014-2020.*
- Västra Götalandsregionen (2014). *Jämställt Västra Götaland.*
- Västra Götalandsregionen (2015). *Västra Götalands regionala kulturplan.*
- Västra Götalandsregionen (2015). *Vision Västra Götaland – det goda Livet.*
- VästKom, Västra Götalands Region, NSPHiG (2017). *Handlingsplan för psykisk hälsa 2018-2020.*
- World Health Organization (WHO), Commission on Social Determinants of Health (2008). *Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health.*
- ÖstgötaKommissionen för jämlik hälsa (2014). *ÖstgötaKommissionen för folkhälsa – slutrapport.*

LR TC LA